

Резанова М.В.

Київський університет імені Бориса Грінченка

Науковий керівник: Шипіцина Юлія Володимирівна

к. філол. н., доцент кафедри перекладу

Київського університету імені Бориса Грінченка

**Особливості синтаксису роману Д. Брауна «Код да Вінчі»:
перекладацький аспект**

У сучасну епоху у світовій літературі спостерігається тенденція до пошуку оригінальності. Шукаючи оригінальність письменники часто вдаються до комбінації різних жанрів в одному художньому творі, творення унікальних реалій їх вигаданого світу чи використання великої кількості художніх засобів та тропів. Побудова речень також відіграє значну роль у авторській мові письменника, проте даний аспект залишається на сьогодні мало вивченим.

Актуальність теми даної статті визначається недостатньою вивченістю особливостей синтаксису роману Д. Брауна, зокрема у перекладацькому аспекті.

Метою даної статті є розкриття методів та шляхів перекладу авторського стилю побудови речень у романі «Код да Вінчі».

Теоретичним підґрунтям даної статті є роботи лінгвістів та фахівців з перекладу, які займались вивченням питання про адекватність перекладів роману американського письменника та вивчення його авторського стилю письма.

Матеріалом статті виступають оригінал та переклади роману українською мовою, виконані А. Кам'янець та В. Шовкуном.

Одиницями синтаксису є речення і словосполучення. Синтаксична побудова відіграє важливу роль у сприйнятті тексту, адже на даному рівні організовується думка, ідея, яку автор хотів донести до свого читача. При початковому аналізі тексту роману «Код да Вінчі» помітно, що кожне

речення організоване за своєю логічною послідовністю, дія описана у відповідному порядку і за законами мови оригіналу. Така послідовність проявляється в організації простих речень: «*Renowned curator Jacques Sauniere staggered through the vaulted archway of the museum's Grand Gallery. He lunged for the nearest painting he could see, a Caravaggio*» [9] – речення, що закінчує попередню думку, відокремлено розділовим знаком від речення, що починає наступну думку. Проте за змістом ідея першого речення продовжується у наступному і тому у перекладі спостерігаємо перекладацьку трансформацію, що полягає в об'єднанні двох синтаксичних структур у складносурядне речення: «*Відомий куратор Лувру Жак Соньєр, заточуючись, пройшов під склепінчастою аркою Великої галереї і кинувся до першої-ліпшої картини – Караваджо*» [4]. Така заміна може вважатися мотивованою, адже було досягнуто повноти дії і при цьому уникнуто семантичної тавтології, що полегшує сприйняття тексту.

Широковживаними в тексті роману є складні речення із сурядним або підрядним зв'язком. Речення «*The gun roared, and the curator felt a searing heat as the bullet lodged in his stomach*» [9] складається з трьох простих і має складносурядний і складнопідрядний зв'язок з підрядним сполучником часу. Перші частини, об'єднані сурядним зв'язком – «*The gun roared, and the curator felt a searing heat*» [9], у перекладі можливо відтворити кількома методами:

1) розділити на два окремих речення [1: 207]: «*Постріл. Куратор відчув пекучий біль...* »;

2) трансформувати речення у складнопідрядне з причино-наслідковим зв'язком, але без відповідного сполучника [1: 208-209]: «*Постріл – куратор відчув пекучий біль...* »;

3) відтворити оригінальну структуру речення буквально без змін у перекладі [1: 186-187].

Саме останній з зазначених методів і був використаний у варіантах перекладу. Переклад перших частин, об'єднаних складносурядним зв'язком, збігається за своєю структурою в обох варіантах:

а) переклад А. Кам'янець: «Гримнув постріл, і Соньєр відчув пекучий біль» [4];

б) переклад В. Шовкуна: «Гримнув постріл, і куратор відчув пекучий біль» [5].

Друга та третя частини речення «*and the curator felt a searing heat as the bullet lodged in his stomach*» [9] об'єднанні підрядним зв'язком часу. Їх переклад репрезентований двома різними методами. Перший метод застосований в перекладі А. Кам'янець, де речення перекладено з причинно-наслідковим зв'язком, але без відповідного сполучника: «Соньєр відчув пекучий біль – куля влучила йому в живіт» [4]. Використання іншого методу спостерігаємо в перекладі В. Шовкуна – оригінальну структуру речення відтворено без змін у перекладі: «куратор відчув пекучий біль, коли куля увійшла йому в шлунок» [5].

Окрім того, у романі поширеними є речення з дієприкметниковими та дієприслівниковими зворотами, які описують, пояснюють, уточнюють ситуації сюжетної дії роману. Зважаючи на норми творення дієприкметників та дієприкметникових зворотів зазначимо кілька загальноприйнятих способів перекладу дієприкметників: перекласти активні дієприкметники за допомогою суфіксів -уч (-юч), -ач (-яч), пасивні дієприкметники – суфіксу -н; перебудувати речення на складнопідрядне з означальним сполучником «що», «який»; вжити дієприкметник у формі дієслова, утворивши таким чином речення з підрядними присудками; використати дієприслівник [6; 7]. При перекладі речення «*On his hands and knees, the curator froze, turning his head slowly*» [9] А. Кам'янець використала переклад лексичної одиниці «*turning*» [9] у формі дієслова і тому речення отримало підрядні присудки: «Стоячи навкарачки, куратор завмер і лише повільно озирнувся...» [4]. Такий варіант перекладу вважаємо доцільним, адже при використанні дієприслівникового

або дієприкметникового звороту семантичне значення речення може змінитися. У перекладі даного речення міститься ще одна перекладацька трансформація: словосполучення «*On his hands and knees*» [9] перекладено одним поняттям – «*навкарачки*», що за семантичним значенням відповідає оригіналові. У перекладі В. Шовкуна – «*Стоячи навкарачки, на руках і колінах, куратор завмер і повільно обернув голову...*» [5], крім названої трансформації, використано дослівний переклад в якості доповнення, пояснення даного терміну, таке доповнення розширює речення, в той час як у попередньому варіанті перекладу речення, навпаки, структурно звузилося.

Схожа тенденція простежується і у перекладі наступного речення, яке семантично частково повторює попередньо розглянуте: «*...the curator stammered, kneeling defenseless on the floor of the gallery*» [9]. У перекладі В. Шовкуна – «*...заникуючись, пробелькотів куратор, безпорадно стинаючись навколішки на підлозі галереї*» [5] – структура даного речення відтворена дослівно, однак частково змінена форма: в оригіналі речення має один дієприкметник, а в перекладі вже два – перекладач відтворив дієслово у минулій формі «*stammered*» [9] комбінацією з дієприкметника та дієслова, що повністю розкриває значення дієслова, вжитого в оригіналі. Подібно, додаванням дієприкметникової дії, в перекладі даного речення розширено поняття «*kneeling*» [9] – «*стинаючись навколішки*» [5]. Таким чином речення структурно розширилося. Переклад А. Кам'янець даного речення – «*запинаючись відповів куратор, цілком безпорадний*» [4] – також містить подібний прийом розширення одного слова, проте у ньому опущено кінцеве словосполучення «*on the floor of the gallery*» [9] і дієприкметник «*kneeling*» [9]. Дане упущення є мотивованим, адже про описувану ситуацію вже зазначалось у попередньому реченні.

Структурне розширення речення у перекладі можливо використовувати для досягнення певного високолітературного стилю або для надання тексту додаткового емоційного забарвлення. Наприклад, порівняйте оригінал: «*The curator felt a surge of adrenaline*» [9], переклад А. Кам'янець: «*Куратор відчув*

приплив адреналіну» [4] та переклад В. Шовкуна: «*Куратор відчув, як адреналін шугнув йому в голову»* [5]. Дієслово «*surge*» [9], використане в реченні, має значення «наростати» [8], «нахлинати» [8], «підвищуватись» [8], з огляду на це переклад А. Кам'янець можна вважати дослівним, в той же час даний переклад адекватний до української мовної норми. Речення у перекладі В. Шовкуна ілюструє структурне розширення, що надає певного додаткового стилістичного забарвлення і при цьому повністю розкривається значення поняття «*surge of adrenaline*» [9], що за змістом відповідає поясненню явища фізіології людини – «*приплив адреналіну»* [4], що використовується в перекладі А. Кам'янець.

Синтаксичне розширення речення в перекладі тексту називається декомпресією. Декомпресія – це лінійне або вертикальне розширення мовної одиниці (слово, словосполучення, текст), що виникає в результаті необхідності заповнення фонетичних, морфемних, лексико-семантичних, синтаксичних або культурно-психологічних лакун генетично неспоріднених мов при перекладі [3: 109-110].

Явищем, протилежним декомпресії, є компресія – вид перекладацької трансформації, що перетворює більш складну синтаксичну структуру у просту, при цьому зберігається основне смислове навантаження висловлювання [2: 283].

Отже, основна характеристика синтаксису роману Д. Брауна – логічна послідовність висловлення думок, через що проявляється послідовність дії сюжету роману. У перекладах для відтворення такої послідовності використані наступні трансформації:

- 1) об'єднання простих речень в складносурядне або складнопідрядне;
- 2) трансформація складного речення із сполучником в безсполучникове;
- 3) трансформація типу складнопідрядного речення (наприклад, із підрядного часу в причино-наслідкове підрядне речення).

У романі спостерігається широке використання речень із дієприкметниковими і дієприслівниковими зворотами. Більшість дієприкметників за своїм характером є активними, які у перекладі відтворюються за допомогою суфіксів -уч (-юч), -ач (-яч).

У перекладах роману також помічено використання явищ компресії та декомпресії синтаксичних структур.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Бархударов Л. С. Язык и перевод (Вопросы общей и частной теории перевода). / Л. С. Бархударов. – М., «Международ. отношения», 1975.
2. Дюндик Б.П. Компрессия и некоторые вопросы перевода / Б.П. Дюндик. – Бизнес-образование и эффективное развитие экономики: тезисы докладов научно-практической конференции 23 апреля-17 мая 2007 г. – Иркутский ГосУн-тет. – с. 282-288
3. Камінський Ю. І. Комплементарна єдність компресії та декомпресії в межах закону мовної економії / Ю. І. Камінський . – Вісник СумДУ: Серія Філологія. – №1, 2007. – Т. 2. – с. 109-112
4. Ден Браун Код да Вінчі: пер. з англ. А. Кам'янець / Браун Ден – Х., Книжковий клуб « Клуб сімейного дозвілля», 2010. – 115с. – Режим доступу: http://read-online.in.ua/read/kod_da_vinchi
5. Ден Браун Код да Вінчі: пер. з англ. В. Шовкун / Браун Ден. – К.,Український журнал іноз. літератури « Всесвіт» . –№5, 2005. – Режим доступу: http://www.vsesvit-journal.com/index.php?option=com_content&task=view&id=131&Itemid=41
6. Остапенко С. А. Особливості застосування граматичних трансформацій у процесі перекладу дієприкметника (на матеріалі перекладу роману В. Скотта "Айвенго") / С. А. Остапенко // Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу "Києво-Могилянська академія"]. Сер. : Філологія. Мовознавство. – 2013. – Т. 219, Вип. 207. – С. 87-91. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchdufm_2013_219_207_21.

7. Ющук І.П. Практикум з правопису і граматики української мови: посібн. / І.П. Ющук. – К.: Освіта, 2012. – С. 150-156
8. Abbyu Lingvo: електронний словник. – 2013. – Режим доступу: <http://www.lingvo.ua/uk/Translate/en-ru/surge>
9. Dan Brown The Da Vinci Code / Brown Dan. – Random House Large Print, 2006. – 739 p.